

Tijdschrift

VAN HET EUROPEES GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

VOL. XIX (juni 1969) N° 6

Tijdschrift: MOORS E., Oude Antwerpsebaan, 161, MECHELEN

Bijdrage: Beschermend lid : minimum 200 fr. te storten aan
Lid : 150 fr.

LE MAIRE, P., 53 de Broquevillelaan, Brussel 15 of
op P.C.R. 8460.38 van het genootschap te Brussel of
via de Afdelingen

Nederlandse leden: briefwisseling aan MOORS, E.,
Oude Antwerpsebaan, 161, MECHELEN

SLOEGEN DE VANDALEN MUNTEN ? (1)

Daar kunnen wij direkt met « ja » op antwoorden. Maar vooraf past toch een woordje geschiedenis, want die is van de numismatiek niet los te denken.

De Vandalen één van de volken, die misschien wel het talrijkste, waren, en uit het Noorden de Pyreneeën waren overgestoken tegen het einde van het jaar 409, hadden zich zowat overal in Spanje verspreid. Lang werd hun verblijf hier niet gegund, want al spoedig kwamen de Westgothen, door keizer Theodosius naar het Iberisch schiereiland gezonden om het te veroveren en verdreven de Vandalen rond 428 het land uit. Deze laatsten veroverden toen op hun beurt Noord-Afrika onder leiding van hun koning Genseric (427-77) en bezetten in 439 Karthago. Zij stichtten er hun koninkrijk dat slechts ruim een eeuw mocht blijven bestaan, want in 533 werd koning Gelemir (530-33) verslagen en gevangen genomen.

Wat nu de munten aangaat die bij de Vandalen in gebruik waren, deze waren enigszins afgestemd op de Byzantijnse. Ze waren uit zilver of uit koper gemaakt. De zilveren droegen een buste met

(1) Aansluitend op dit artikel volgt : « De Westgothen in Spanje ».

diadeem en op de keerzijde, in een kroon, de letters D.N. met de cijfers XXV (25) of de Byzantijnse tekens voor L (50) en C (100), aldus de waarde aangevend van de stukken, overeenkomend met het gewicht van de Byzantijnse «siliqua», resp. de dubbele en de halve siliqua. De koperen muntjes dragen de legende: Karthago, een rechtstaande soldaat, een paardenhoofd, een geklede damesfiguur of een buste met diadeem. De keerzijde draagt de waardebepaling: buiten het veld of in een kroon, staat te lezen: x/II , $N\bar{x}/II$, $N\bar{x}xi$, $Nxii$, $Niiii$. Sommige van deze stukken schijnen overeen te stemmen met de Byzantijnse «follis» en haar onderverdelingen. Anderen, deze die XII, IIII en I dragen, zouden hebben toebehoord aan een plaatselijk systeem en overeen te brengen zijn geweest met resp. 1/500, 1/1000 en 1/6000ste van de «solidus». Sommige zilvermunten die de naam van Honorius dragen en op de keerzijde: IIII of V.K. en een rechtstaande vrouw (Karthago), zouden door de eerste Vandaalse koningen geslagen zijn. De koningen, waarvan beslist geweten is dat zij munten op hun eigen naam geslagen hebben, zijn:

van 484-496: Gunthamund

tekst: D.N. REX. GVNTHAMVNDV.

van 496-523: Thrasamund

tekst: D.N. RG. THrSAMVNDS

van 523-530: Hilderic

tekst: D.N. HILDERIX. REX of HIL

van 530-533: Gelimir

tekst: D.N. REX GEILAMIR

Een korte geschiedenis over een korte dynastie dus, maar steeds belangwekkend genoeg voor een verzamelaar om er iets meer over te horen.

Aquilas, januari 1969

R. TIMMERMANS

HISTOIRE MONÉTAIRE DE TOURNAI

DOOR

MARCEL HOC

Ere-Hoofdeconservator van de Koninklijke Bibliotheek van België

Voorzitter van de Société Royale de Numismatique de Belgique

Een volume in 4 delen met 220 blz. en 54 platen buiten tekst.

BEPERKTE OPLAGE TOT 500 EXEMPLAREN

Inschrijvingsprijs (verzending inbegrepen) te betalen vóór 30-9-1969

(1.550 Fr (na deze datum: 2000 Fr))

Te bestellen bij: **Société Royale de Numismatique de Belgique**, p/a T. Haekens, Guido Gezellelaan, 3. Kessel-Lo.

Te betalen aan: P.R.K. 1253 79 van de Société, Louisalaan, 22, Brussel-5 of Bank van Brussel te Brussel nr. A/69/20.025 van de Société.

MUNTEN VOOR AUTOMATEN (SANDWICH-STUKKEN)

Wanneer men de dag van vandaag het inzicht heeft de metaal-soort van een nationale munt te veranderen, dan moet men niet enkel het economisch aspekt beschouwen, maar ook rekening houden met verscheidene andere factoren. Een der belangrijkste hiervan is de steeds toenemende uitbreiding van de automatische verdelers.

Door gewoonweg een muntstuk in een gleuf te steken ontvangen we niet enkel cigarettens of snoeperijen in de plaats, maar dat kan ons ook voedsel en dranken naar keuze bezorgen. Het doet telefoon-toestellen, parkeermeters en wasmachines werken, het verdeelt ingangskaartjes of voert wisselverrichtingen uit met een feilloze zekerheid en doeltreffendheid.

In de U.S.A. waar het «automatisch restaurant» bij de meeste werkers uit de steden ingang vond, heeft men berekend dat de automaten 83 miljoen bewerkingen in één etmaal uitvoeren. De recente beslissing door de Amerikaanse regering, het aanmaken van munten met zilveragehalte op te schorten om haar zilvervoorraad te sparen, toont hier vooral duidelijk aan hoe bepaalde redenen, onafhankelijk van de muntwaarde, aanzienlijk de keuze van een vervangingsmetaal kunnen beïnvloeden.

De meeste van de 4.500.000 automaten der Verenigde Staten zijn, naast een toestel dat de munten meet en weegt, uitgerust met een zeer gevoelig elektromagnetisch controleapparaat. Het was van het allergrootste belang dat de nieuwe stukken de vereiste eigenschappen bezaten om in de automaten gebruikt te kunnen worden, zonder daartoe te moeten overgaan tot kostelijke veranderingen van de miljoenen ingewikkelde mechanismen.

De «coppers» (engelse koperen munten) zijn eigenlijk vervaardigd uit tinhoudend brons terwijl de «silvers» (britse zilveren stukken) reeds geruime tijd in cupro-nikkel geslagen zijn. Deze laatste legering wordt overwegend gebruikt bij het aanmaken van vele moderne munten, terwijl zuiver koper en koper-zilverlegeringen schaars voorkomen in de numismatiekgeschiedenis.

Voortaan zullen de halve- en kwart-dollar evenals de tien cents geslagen worden uit verzilverde koperen banden, «sandwich» genoemd. De kern van de halve dollarstukken is gevormd door een legering van 79% koper en 21% zilver. De buitenste zilverlaag bestaat uit 80% zilver en 20% koper. Daartegenover bestaat de kern van de kwart dollar en het tien cent stuk uit zuiver koper en is bekleed met een laag cupro-nikkel van 75/25%.

Evenwel dienden er buiten de talrijke en nauwkeurige eisen die gesteld werden bij de automaten, andere belangrijke, meer tradi-

tionele eisen geëerbiedigd bij de keuze van het koper en de koperlegeringen die men in de toekomst zou gebruiken. Het gewicht, de weerstand tegen sleet, het aanvoelen en het uitzicht, alsmede de geschiktheid bij het slaan, waren bij het aanmaken van munten van alle waarden in de gehele wereld sedert lang, en blijven nu nog, vaste waarden die pleiten ten voordele van munten op basis van koper.

Men raamt dat nagenoeg voor een gewicht van 150 miljoen pond aan metaalbanden zullen nodig zijn om de aanmaak van « sandwich »-munten voor de twee komende jaren te verzekeren. Zij zullen vervaardige worden door drie bedrijven die op dit gebied gespecialiseerd zijn. Twee hunner, de « Texas Instruments » en de « Olin Mathieson Chemical Corporation » brengen de 3 koperlagen en de legeringslaag aan volgens de klassieke walsmethode terwijl de derde firma, Du Pont, gebruikt maakt van een nieuw ontwikkelde techniek nl. de metalen samenvoegen door explosie. In ieder geval evenwel, worden het basiskoper en de cupro-nikkel banden geleverd door Olin Corporation.

Terwijl de bimetalen ongetwijfeld een nieuwigheid zijn is hun produktie op deze schaal en onder deze vorm een goede stimulans voor andere toepassingen met koperhoudende legeringen om op dezelfde wijze te worden behandeld.

Tot in de helft van 1967 werden 110.500 miljoen van deze sandwich-stukken geslagen. Het onthaal dat ze zullen kennen en hun aanleg tot hun aanwending zullen met belangstelling gevolgd worden door de autoriteiten der staatskas, de numismaat, de metaalkundige en natuurlijk door al diegenen die belang stellen in de fabricatie en het onderhoud van automatische verdelers.

(Copper Development Association
n° 27, lente 1966)

COPPER

MUNTEN VAN DE F.A.O.

In een voorgaand bericht hebben we onze mening (als professioneel) te kennen gegeven ten overstaan van het « numismatisch » initiatief van de F.A.O. Sedertdien verscheen er desaan gaande in ons maandblad van februari 1969 een officiële mededeling. Met veel genoegen stellen we onder de verzamelaars schrandere reacties vast. Hun betrachting ligt erin te voorkomen dat hun hobby hetzelfde lot zou beschoren worden zoals het verval bij de filatelie.

Mr Turc uit Nizza schrijft ons :

Ofschoon uit filantropisch oogpunt de inspanning van de F.A.O. verdient aangemoedigd te worden — onder voorbehoud evenwel van een gelijklopende inspanning door de begunstigden, wat niet steeds het geval blijkt te zijn — vind ik toch dat deze uitgiffen de reinste

fantasie zijn, zonder ENIGERLEI numismatische waarde. Dat soortgelijke inrichters kleine medailles te koop aanbieden. Zoals dit gebeurt te Lourdes, Lisieux of Rome, accoord, de koper of de schenker stelt hier een daad die enkel morele waarde zal hebben. Maar deze pseudo-munten, voorgesteld als numismatische zeldzaamheden, dienen geborgen in de bergplaats der fantasie, naast de 1000 Gourden van Haiti (193 gr goud), de 200 dollars van Ethiopië (80 gr. goud), de 100 Frank van de Goudkust (32 gr goud) en... noem maar op ! De numismaten, de ECHTE, moeten hierop reageren door een totale en blijvende boycot van deze plaatjes uit kostbaar metaal of van deze fantasietjes.

Laten we elkaar goed begrijpen, we zijn volledig accoord dat deze uitgevende maatschappijen herdenkingsmedailles aanmaken bij iedere gelegenheid die zich voordoet. De medailleverzamelaars zullen hierbij hun gading vinden, maar weg met deze bastaard-munten met hun uitgesproken handelsdoeleinde.

Graag vernam ik of mijn belgische en europese confraters dezelfde mening toegedaan zijn, misschien een nogal strenge, maar volgens mij toch een juiste mening.

J. L. Turc.

EEN EIGENAARDIGHEID IN DE NUMISMATIEK : DE SPINTRIËNEN

Om redenen die gemakkelijk zullen begrepen worden, hebben wij lang gearzeld dit onderwerp in ons tijdschrift te behandelen. Over deze spintriënen werd er echter ten titel van proef, gesproken tijdens een toespraak in de afdeling « Brussel » gehouden, en de gunstige reacties van al de aanwezigen « meerderjarige en ingeënte personen » hebben ons aangespoord dit onderwerp in huidig nummer te behandelen.

Tesseres en Spintriënen.

Beide numismatische *elementen* worden gewoonlijk verzameld in één categorie : deze van de « pseudo-muntstukken ». Men vindt ze ook terug in deze classificatie bij de Contorniaten waarover sprake zal zijn in een volgend artikel.

Het woord « pseudo muntstuk » betekent, in de volle zin, fantasie muntstuk ; welnu hierover gaat het hier helemaal niet. Wij vergelijken liever deze stukken met de *Penningen* van de Middeleeuwen.

Bronzen- of loden stukken, dragen de echte *Tesseres*, in het algemeen, op hun verso, een getal en, op hun recto, een onderwerp uit het dagelijks leven (baden, spelen, enz...). Sommigen dragen zelfs een beeld van een keizer. Hun gebruik dateert waarschijnlijk uit het begin van het Keizerrijk.

De *Spintiënen* verschillen door het feit dat zij op realistische wijze onzedelijke onderwerpen voorstellen: wij hebben ter illustratie twee exemplaren onder de minder onzedelijken gekozen.

Lang werd er gemeend dat de *spintriënen* te Capri geslagen werden op bevel van Tiberius en dit aan de hand van een unieke tekst in ons bezit, en over deze stukken handelend. Het is een tekst van Suetone als volgt luidend:

« Vit, sedem arcanarum libidinum: in quam. Undique conquisiti puellarum et exoletorum greges, monstrosique concubitus repertoires quos spinitrias appellabat triplici serie connexi invicem incestarent se coram ipso, ut aspectu difficientes libidines excitaret.

Cubicula plurifariam disposita tabellis ac sigillis lascivissimarum picturarum et figurarum adornavi... ».

Spijtig wordt die schrijver voor zijn kwade tong befaamd en dus zeer sceptisch door de geschiedkundigen aanvaard: het is echter zeer onwaarschijnlijk dat Tiberius zijn onzedelijkheid openbaar zou gemaakt hebben, hij wenste echter de onzedelijkheden van het Capri-Eiland aan de wereld te verbergen.

Daarbij, bewijzen de opzoekingen dat de *spintriënen* gevonden werden daar waar oorden van vermaak geopend waren.

De *spintriënen* zouden dus « Tesseris » zijn en bestemd voor een bepaald gebruik. Ze konden gebruikt worden ofwel als toegangsbewijs tot lunaparken, bloemenspelen of libertijnse opvoeringen zoals er in Rome hadden bestaan — en zoals er in alle tijden hebben bestaan in de grote steden, — ofwel als toelatingsbewijs in zeer gesloten « clubs », ofwel als rangnummer zoals in sommige wachtende rijen, ofwel als *betaalpenning* in voormelde instellingen, of zelfs als waardebons voor zeer bijzonder vertier — ofwel uiteindelijk als een soortelijke *reklampenning* voor de zogenaamde gesloten huizen.

Deze beeldjes zijn zeer leerrijk evenals sommige voorhistorische muurschilderingen, oosterse beeldjes, schilderwerk op griekse vazen, antieke muurschilderingen, Middeleeuwse beeldhouwwerk, houtsoorten uit Afrika of Oceanië, japanse en chinese *prenten*, en *gegraveerde platen* uit de XVIIIe eeuw, want zij leveren studiemateriaal voor de zeden en gewoonten (zelfs de meest verborgene) van een volk in een bepaald tijdperk. We zijn ervan overtuigd dat men later een zelfde oordeel zal uitspreken over onze zogenaamde pornografische « kaarten en foto's ». Om te sluiten, willen wij hieraan toevoegen dat deze

stukken dikwijls zeer mooi zijn. Dit onderwerp gaf aan de kunstenaars van die tijd de gelegenheid een zeker academisch conformisme te laten varen. Het komt voor dat er in sommige openbare verkopeningen, *spintriënen* te koop aangeboden worden tegen zeer hoge prijzen.

J. D. M.

TWEE ONUITGEGEVEN FRANSE MUNTEN

Voor enkele maanden ontving ik vanwege Mr L. Van Neste uit Ieper een afdruk van twee muntstukken, waarin hij bijzonder belang stelde.

Het eerste stuk betreft een zogenaamde « écu met palmen » (Ciani n° 1894) uit het rijk van Lodewijk XIV en geslagen tussen 1694 en 1698. Normaal is de voorzijde dezer munt van volgend opschrift voorzien: LVD.XIIII.D.G.FR.ET.NAV.REX, zoals trouwens de meeste munten uit deze periode. Welnu, het muntstuk waarvan sprake draagt volgend opschrift: LVD.XIV in plaats van LVD.XIIII,

Het schijnt dat deze bijzonderheid eigen is aan de muntwerksteden Lyon en Besançon. Volgens Mr Sobin, die minstens 25.000 franse écu's ter hand nam als voorbereiding op de uitgifte van een boek over franse écu's, is deze bijzonderheid ook terug te vinden op enkele stukken van het type « aux insignes » (Ciani n° 1907) die te Besançon geslagen werden.

Het tweede stuk is geen varieteit, maar waarschijnlijk het resultaat van een onvrijwillige omwisseling van de stempels. Het betreft hier een halve écu van het type genaamd « au bandeau » geslagen tussen 1740 en 1770. (Ciani n° 2125) tijdens de regering van Lodewijk XV.

Na 1770 werd dit muntstuk vervangen door een ander (met het oude hoofd) en dit tot in 1774, jaar van het overlijden des konings. Het voornoemde muntstuk is, zoals we reeds zegden, van het type « au bandeau » maar met het jaartal 1774. (werkhuis Rysel-W-)

JEAN DE MEY

HET ONTCIJFEREN VAN GRIEKSE MUNTEN

Bij wijze van slot, plaat XII bevat de typen van opschriften waarvan enkele onverklaarbaar gebleven zijn. In zekere gevallen is de volgorde van de letters gegraveerd rond de details, en het type van de munt bewaard gebleven. Wanneer men met de lezing van een griekse munt begint, mag men niet uit het oog verliezen dat de missingen kunnen ontstaan zijn door sleet aan de hoeken, ofwel beschadigde hoeken kunnen ook de vorm der letters wijzigen zodanig dat een P kan lijken op een Γ (gamma). Het stuk kan ook gedecentreerd zijn, en dusdanig kan ook het begin of het einde van de beschrijving ontbreken; een gesmeed stuk kan, wel verstaan, dezelfde gebreken vertonen, bijzondere vormen van letters zijn dikwijls gebruikt ofwel dialectale variaties kunnen te voorschijn komen.

Wij durven nochtans hopen dat dit artikel zo zal helpen in de leerrijke studie van de griekse munten, en dat een minimum aan missingen er tussen mag geslopen zijn. Wij hebben slechts door deze lijnen willen verhelpen aan het gemis aan inlichtingen dat in het algemeen de kleine verzamelaars van griekse munten bezitten.

PLAAT XII

(1) KAVΛ			
(2) META			
(3) SAAAT			
(4) DANKVE			
(5) MOΓ			
(6) XEP			
(7) AAR			
(8) ΘΑΣION			
(9) NONICTP			
(10) KNI			
(11) EQN AMΦ OHI			
(12) ΘΟΥΡΙON			
(13) VEAH			
(14) ΝΕΟΓΟΝΙ			
	AΛE	
(23) OPZ	N	4E
(24) AKANΦION		
(25) AINION		
(26) MAFΩ		
	BAΣIAEΩΣ	
(27) ΠΕΡΣΕΩΣ		
	BAΣIAEΩΣ	
(28) ΜΕΓΑΛΟΥ		
	EYKPATIΔΟΥ	
(29) ΚΝΩΣΣΙ ΜΕΓΑΛΟΥ		
(30) Ϙ PO		
(31) ΠΗΓΙΝΟΝ		
(32) ΒΑΣΙΑΕΩΣ ΣΩΤΗΦΟΣ		
	MENANAIPOY	
(40) ΒΑΣΙΑΙΣΣΗΣ		
BEPENIKHE		
BAΣIAEΩΣ		
(41) ITTOΛEMAIΟΥ		
ΣΩΤΗΦΟΣ		
(42) EAΛIION		
(43) ΣEAINONTION		
	BAΣIAEΩΣ	
	APZAKOY	
(44)	EIHΦANOYΣ	
	BAΣIAEΩΣ	
	MEΓAΛOY	

(15) TEPINAION	(33) KΠOTΩNIATAN		
(16) EYAIHE	(34) ΒΑΣΙΑΙΣΣΕΑΣ .I.IAIETIΔ.Σ		
(17) OEBAION	(35) IOEIIΔANIATAN		
	BAΣIAEΩΣ		
(18) EY RA	ANTIOXOY		
		(46)	
	NOI		
(19) KATA A		(36)	
		ΘEOY	
	N	EIII.ANOYΣ	
(20) NAXION	(37) NONITNOEΔ		
(21) MENAIION	(38) MEYENION	(47)	
(22) ΓΥΘΩΝ	(39) Ϙ Y		

VERGADERINGEN VAN DE AFDELINGEN

Antwerpen : 2e en 4e zaterdag der maand om 15 uur.

Brasserie « Samson » Pelikaanstraat, 18, Antwerpen.

Charleroi : 2e zondag der maand om 10 uur.

Palais des Beaux Arts de Charleroi. Place du Manège charleroi.

Brugge : 2e Dinsdag der maand te 20 uur.

Hotel « Terminus ». 't Zand, 16. Brugge.

Brussel : 1e en 3e donderdag der maand te 20 uur. Toegang om 19 uur.

Rue de la Blanchisserie, 35. Brussel-centrum.

Gent : 3e zondag der maand. Van 9,30 uur tot 13 uur.

« Damberd ». Koornmarkt, Gent.

Kortrijk : 3e zondag der maand om 15 uur.

Hôtel du Nord. Statieplein, 2. Kortrijk. (niet december)

La Louvière : 4e zondag der maand om 10 uur.

Taverne du Théâtre. Place Communale. La Louvière.

Leuven : 1e zondag der maand om 10 uur.

Café « Rubens » Bondgenotenlaan, 15. Leuven.

Liège : 3e zondag der maand (niet juli en aug) te 10 uur.

Café « Le Paris » Place de la République Française, 31. Liège.

Mons : 4e zondag der maand om 10 uur.

Crédit Communal. Rue des clercs (près de la Grand Place) Mons.

Mouscron : 1e zondag der maand om 15 uur.

Excelsior. Grand Place, 23. Mouscron.

DE PRESENTIEPENNINGEN VAN DE FRANSE NOTARISSEN (1)

Bij het openslaan van de laatste uitgave van het grote encyclopedisch woordenboek « Larousse », kan men achter het woord « jeton » o. a. het volgende lezen : « Ganse reeksen notarispenningen zijn ons toegekomen ».

Laten we derhalve hulde brengen aan de notarissen die aldus de numismatiek verrijkten !

Het zijn echter de franse notarissen alleen die onze erkentelijkheid verdienen. Het belgische notariaat zomin als de andere notariaten hebben dit voorbeeld gevolgd ofschoon ze door dezelfde wet van de Ventose erkend werden (*Ventose* : 6de maand van de franse republikeinse kalender).

Wat zijn deze penningen ? Er bestaat weinig literatuur over dit onderwerp.

Tot op heden kennen we slechts één enkel overzichtelijk werk getiteld « Jetons de présence des Compagnies de Notaires de France » van R. GILLET, erenotaris en dat werd uitgegeven in 1897. Het bevat nagenoeg 70 bladzijden en 44 platen waarop 255 typen van penningen prijken.

Men kan de indeling van de verschillende notarispenningen, die overeenstemt met de gerechtelijke arrondissementen, het verwijt maken dat ze niet gebeurd is volgens alfabetische orde van deze laatste, maar volgens alfabetische orde der « départements ».

Alvorens een notarisgenootschap in een bepaald arrondissement te kunnen terugvinden, moet men dus eerst opzoeken van welk departement het deel uitmaakt.

Voor een belg is dit niet gemakkelijk, trouwens ook niet voor de fransen die de reputatie hebben niet al te veel af te weten over hun aardrijkskunde (wat door de munthandelaars steeds beaamd wordt).

In zijn katalogus van zijn verzameling « Penningen en Mereaux » die verscheen in 1904, beschrijft Feuardent enkele notarispenningen.

In 1908 publiceert Boudeau een katalogus aangaande penningen van notarisgenootschappen in Frankrijk. Het betreft hier in de eerste plaats een verkoopskatalogus die een beknopte beschrijving bevat van 477 exemplaren.

Ofschoon het werk van notaris Gillet zowat het enig volledige naslagwerk is aangaande deze penningen, weerhield het niet de belangstelling van de numismaten.

Wij hebben tevergeefs gezocht naar een verslag of een kritiek op dit werk, zowel in het franse tijdschrift « Revue de la Société Française de Numismatique » als in het belgische « Revue de la Société Royale de Numismatique de Belgique ».

Het is wel zo dat de schrijftsteller geen lid was van het franse numismatische genootschap, en hij heeft er ongetwijfeld niet aan gedacht een exemplaar van zijn werk aan dit genootschap te doen geworden.

Deze afwezigheid van een dergelijk verslag verklaart misschien waarom dit boek niet voorkomt in de rekken van het penningkabinet te Brussel.

Het werk van notaris Gillet bevat een historische inleiding. Men onderscheidt er twee reeksen van penningen : een eerste reeks penningen voor notarissen geslagen, de andere reeks zijn penningen geslagen voor een genootschap of een categorie van notarissen. Volgens deze auteur behoort de oudste gekende penning tot de eerste reeks. Hij werd eveneens door Feuardent vermeld. Het betreft hier een koperen penning geslagen in 1588. Op de voorzijde van deze penning, in het midden, is een notaris-wapenschild afgebeeld (volgens Feuardent) en op de afsee het opschrift : « Lois Leschassiers Cons^{es}, Notaire et... » en deze legende vervolgt op de keerzijde : « Secrétaire du Roy et couronne de France. ».

Evenwel geven noch Gillet, noch Feuardent nadere verklaringen over deze penning van 1588, waarvan we de gelukkige bezitter zijn, maar die onlangs het aanzien verloor dat hem door notaris Gillet toegekend werd.

Inderdaad, sinds opzoeken in het penningkabinet, ontdekten we in een tijdschrift van het franse numismatische genootschap van 1919, een studie van Mijneer Maurice Roy over het munthuis « Monnaie du Moulin » (2).

In 1550 zond de toenmalige franse Koning, Hendrik II, drie geheime boden, waaronder Aubin Olivier, de bekwaamste mechanicien van zijn tijd, naar Duitsland om ter plaatse een machine te bestuderen die munten kon slaan : niet meer uit de hand, maar met behulp van een mechanisme dat « balancier » genoemd werd.

Deze machine met al zijn bijhorende gereedschappen die de strijd kon aanbinden tegen de valsmunters en de bedriegers die de munten snoeiden, werd ondergebracht in een bijgebouw van het Munthof, achter in de hof van het paleis, in het huis der droogkamers. Dit gebouw kreeg hierdoor de naam « Moulin de la Gourdaïne » of « Munt van de molen ».

In de bijdrage van Mr Maurice Roy ontdekten we, tot onze grote teleurstelling, dat lang na zijn eerste werken, Aubin Olivier het uitvoeren aanvaardde van de zilveren penningen van het broederschap der notarissen en van de sekretarissen des konings, het huis en de kroon van Frankrijk, volgens de bepalingen van een overeenkomst van 10 december 1569, teruggevonden in de dossiers van een notaris uit Parijs.

(1) Bladzijden 187 tot 192.

HET NUMISMATISCH MUSEUM VAN DE STAD BERGEN (MONS)

Deze penningen dragen allen het jaartal 1569. Zij zijn uit zilver, aan de voorzijde voorzien van het franse schuld, omgeven door de ordeketen van Sint Michaël, en gestempeld met een gesloten koningskroon, versierd met leliën waarrond men lezen kan : « Regis Domusque Francia. Secretarii : 1569. » Op de keerzijde staat een aanplant van leliën met twee zuilen omslingerd met wimpels, waarop men het koninklijk devies lezen kan : « Pietate et justicia ».

De bitterheid van de verzamelaar zal evenwel verzachten door het gevoel van fierheid te behoren tot een verbond, waarvan de archieven zelf zulke nauwkeurige inlichtingen, vooral op numismatisch gebied, bevatten. Verder vermeldt Feuarent nog, onder de reeks van de Koninklijke schatkamer, een penning van Jacques Charmolue, wisselagent bij de schatkist en notaris en sekretaris des konings, onder de regeringen van Lodewijk XII en Frans I.

Deze penning was het voorwerp van een speciale studie door Rouyer, gepubliceerd in 1883 (1) door het franse tijdschrift voor numismatiek en niet door het belgische tijdschrift, zoals de katalogus van Feuarent verkeerdelijk mededeelt.

Rouyer begint zijn studie als volgt :

« Wie heeft niet « Notre-Dame de Paris » gelezen en herinnert zich niet, tussen de personen door Victor Hugo ten tonele gevoerd « Maître Jacques Charmolue, prokureur des konings bij de kerkraad als een der gemeenste typen die de auteur er liet in optreden ? »

Tussen de penningenreeks van stadsambtenaren, vermeldt Feuarent een penning van La Balle, die schepen van Parijs was van 1664 tot 1666. Er staat op vermeld : « Monsieur De Laballe, conseiller, eschevin et notaire au Châlet » met in het midden de wapens van de notaris. Op de keerzijde staat Amor afgebeeld, staande aan de rechterzijde van een voetstuk, bezig met het ontkleden van een meisje dat aan de linkerkant staat. Ziedaar, voorwaar een zinnebeeldige voorstelling die alles behalve notarieel is !

Vergeten we even deze onzalige penningen die slechts geslagen werden voor één enkele notaris en bespreken we nu een reeks penningen geslagen voor een genootschap van — of een reeks van notarissen. « Deze penningen » aldus Gillet « zijn betrekkelijk nieuwe creaties, vermits de oudste penning slechts het jaartal 1681 draagt ».

Deze bevestiging, in de voorwaardelijke wijze evenwel, vormt de tweede monumentale vergissing door Gillet begaan, vermits het artikel over het munthof van de molen, verschenen in 1919, reeds mededeelde dat er zilveren penningen voor het broederschap der notarissen en de sekretarissen des konings werden geslagen in het jaar 1569. Laat ons echter deze notaris-numismaat niet te streng beoordelen.

Vervolgt

(1) Bladzijden 459 tot 465.

Op 2 april 1898 overleed te Bergen, een der grootste maecena's die deze stad ooit gekend heeft : Henri GLEPIN, in leven professor aan de Mijnschool, de huidige polytechnische faculteit van Bergen.

Aestheet, zeer ontwikkeld en gefortuneerd man heeft Henri Glepin in het grote hotel dat hij bewoonde op de Harrélaan (de huidige koningin Astridlaan) een prachtige reeks van kunstschaten aller aard verzameld, ondermeer : een merkwaardig geheel van nagenoeg 3000 stuks ceramiek waaronder aardewerk en porcelein van een uiterste zeldzaamheid alsmede een belangrijke *verzameling munten en medailles*.

Al deze kunstschaten werden de stad Bergen nagelaten, terwijl de openbare onderstand 1,5 miljoen frank ontving, wat alleszins een enorm bedrag betekende in deze periode.

Wegens plaatsgebrek werd deze verzameling tot in 1930 gedeeltelijk tentoongesteld in het museum van schone kunsten en in de openbare boekerij, echter onder bepaald moeilijke voorwaarden.

De collecties werden later overgebracht naar de oude « Mont de Piété » van 1625 en maakten er deel uit van een belangrijk geheel van de zogenaamde « Musées de Centenaire ».

De vier zalen der eerste verdieping werden voorbehouden aan het aardewerk en de eerste zaal van de tweede verdieping aan de numismatiek. Uiteraard zal de verdere beschrijving zich tot dit laatste gedeelte beperken.

Deze numismatische verzameling die nagenoeg 18.000 stuks bevat (waaronder 5 à 6.000 dubbele) is naar het oordeel van Mr Marcel Hoc, erehoofdconservator van de koninklijke bibliotheek, een der rijkste en meest interessante van België. Vanaf 1945 werd ze methodisch gerangschikt, t.t.z. verdeeld in 22 wandramen en in 22 uitstalkasten.

De ramen bevatten ongeveer 2500 bronzen medailles waaronder vooral dienen vermeld een reeks zeer interessante franse médailles vanaf Henri IV tot het einde van het 2e keizerrijk, inzonderheid deze met betrekking op militaire gebeurtenissen (lokale en regionale) ten tijde van Lodewijk XIV.

Vervolgens deze van het onafhankelijke België, van centraal en zuidelijk Europa, van groot Britanje en Spanje, religieuze medailles en andere over vrijmetselarij. Tenslotte een reeks munten met de beeldenaar van personen en van beroemde monumenten van alle streken en tijden, geslagen omstreeks 1820.

De acht centrale uitstalkasten bevatten meer dan 2500 zilveren munten, medailles en penningen uit alle tijdperken, vanaf het Gallicische tot op onze dagen en gaande over dit van de Republiek en

van het Romeinse keizerrijk, van de middeleeuwen, zonder de reeks belangrijke Belgische feodale munten te vergeten alsmede de merkwaardige munten uit Saksen en de ontelbare kleine staten welke thans Duitsland en Oostenrijk vormen.

Bijzonder dienen vermeld de zeer artistieke Pauselijke munten en deze uit alle delen van Italië.

We vinden er tevens russische munten alsmede andere uit Denemarken, Zweden, Engeland, Zwitserland, enz...

Er zijn ook enkele enig mooie belegeringsmunten te bewonderen en zilveren penningen uit de Nederlanden (Spaanse en Oostenrijkse bezetting) alsmede van de verenigde provinciën.

Buiten deze twee voornoemde groepen vindt men er eveneens een verzameling Egyptische bronzen munten, uit het nabije Oosten, Sicilië alsmede uit Westerse en Oosterse Romeinse keizerrijken.

Om een klein overzicht te geven van de rijkdom van dit museum melden we slechts dat alleen het westerse Romeinse keizerrijk met meer dan 1400 munten vertegenwoordigd is, waarvan 1000 bronzen en 400 zilveren, met beeldenaars van meer dan 60 keizers en keizerinnen.

Tenslotte treffen we nog twee ramen aan, die uitsluitend papier geld ten toon spreiden.

Ieder muntstuk werd gereinigd, vereenzelvigd en geklasseerd, vervolgens bevestigd in de ramen of kasten en van een opschrift voorzien. De zilveren munten hebben een blauw stoffen achtergrond en de bronzen een uit gele stof.

Een kleine kast met weegschalen en muntschaaltjes tot het wegen van munten is eveneens te bewonderen.

Dit omvangrijk klasseerwerk werd nu tot een goed einde gebracht en meer dan 12.500 zilveren en bronzen munten, medailles en penningen zijn in dit museum bestendig tentoongesteld.

20/8/68

L. VAN LAEKEN

NIEUWE UITGIFTEN

Egypte

5 piasters 1968, cupro-nikkel.

Herdenking internationale handelsfoor van de industrie Kairo.
1 en 5 pond goud.

Herdenking duizendjarig bestaan van de universiteit van Kairo en de 1400^e verjaring van de Koran.

Fiji

1 en 2 cents 1969 brons.

5, 10 en 20 cents cupro-nikkel.

1 dollar 1969 cupro-nikkel.

Decimaal stelsel.

Guatemala

25 centavos 1967 nikkel-brons.

Zoals vorig uitgegeven stuk maar met kleiner hoofd.

Guernesey

5 en 10 new pence 1968, cupro-nikkel.

Decimaal stelsel.

Israël

10 pond 1969, zilver.

21^e verjaardag van de onafhankelijkheid en herdenking van de gesneuvelden bij de zesdaagse strijd.

Dit stuk is geslagen in San Francisco, muntmerk men (S hebr. voor 20.000 proefstukken en zonder merk 40.000 gewone stukken. Het privaat atelier van S. Kretschmer in Jeruzalem zal 20 tot 30.000 stukken, gewoon type, slaan met als muntteken koff. (K hebr).

Ierland

Dit land neemt eveneens het decimaal stelsel aan.

De « D » day (D voor decimaal) is vastgesteld op 15. 2. 1971. De afkorting voor de new penny zal de letter p zijn inplaats van de d tot op heden gebruikelijk.

Jersey

5 en 10 new pence 1968 cupro-nikkel.

Decimaal stelsel.

Jordanië

5, 10 fils 1968, brons.

25, 50, 100 fils 1968, cupro-nikkel.

Deze munten zullen de beeldenaar van koning Houssein dragen.

Kaap Verde

50 centavos, brons.

Malaizië

1 dollar 1969, cupro-nikkel.

Ter gelegenheid van de 10^e verjaring van de bank Negara.

Oostenrijk

50 schilling 1969, zilver.

450^e verjaring van de dood van Maximiliaan I.

Somalieland

- 5 en 10 centisimi 1967, geel koper.
- 50 centisimi en 1 scellino 1967, cupro-nikkel.

Nepal

- 10 roupies 1968, zilver 800/1000.
- Reeks F.A.O.

Syrië

- 1 pond 1968, nikkel.
- Zeshoekig, reeks F.A.O.

Swaziland

- 1 lilangeni 1968, goud (slagaantal : 2000).
- 1 luhlanga 1968, zilver (slagaantal : 10.000).
- 5, 10, 20, 50 cents 1968, zilver (slagaantal : 10.000).
- Al deze stukken herdenken de onafhankelijkheid van dit land.

MUNTSLAG VOOR HET JAAR 1968 BIJ DE KONINKLIJKE MUNT VAN BELGIË

- 5 FRANK, cupro-nikkel type « Ceres ».
Frans : 5.492.000 ex.
Nederlands : 3.200.000 ex.
- 1 FRANK cupro-nikkel type « Ceres ».
Frans : 8.000.000 ex.
Nederlands : 8.165.000 ex.
- 50 CENTIMEN, brons type « mijnwerker ».
Frans : 2.000.000 ex.
Nederlands : 2.000.000 ex.
- 25 CENTIMEN, cupro-nikkel type « monogram ».
Frans : 25.250.000 ex.
Nederlands : 22.750.000 ex.